

Pietro Crovato , Nacrt oltara Gospe od Karmela iz 1814. godine (Arhiv Museo Correr, Mleci)
 Pietro Crovato, Design for the altar of Our Lady of Mouni Carmel from 1814 (Archive Museo Correr, Venice)

Alena Fazinić

Institut za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu
 Odjel za povijest umjetnosti
 (vanjski suradnik)

Izvorni znanstveni rad
 predan 4. 1. 1991.

Oltar Gospe od Karmela u stolnoj crkvi u Korčuli

U četvrtoj ladi korčulanske stolnice, odnosno kapeli Sv. Roka, na pobočnom, sjevernom zidu veliki je oltar posvećen Karmelskoj Bogorodici i još nekolicini svetaca. Stariji su pisci držali da je izrađen po uzoru na stariji oltar iz prve polovice XVII. stoljeća. Naime biskupske vizitacije bilježe da je taj oltar bio drven, a da je imao kamenu menzu. Po otučenim zidnim pilonima među kojima stoji sadašnji oltar može se zaključiti da je nekadašnji bio veći, tj. širi.

Izgled oltara je sljedeći: na četiri stepenice podignuta je kame-
 na, barokna menza s intarzijama crvenkastog mramora, u sredi-
 dini je veći medaljon uokviren kovrčavim viticama i lišćem te
 reljefom »Duše čistilišta«. S obju strana medaljona reljefne
 girlande lišća i voća vezuju se uz volute koje krase uglove men-
 ze. Nad menzom je uzdignut jednostavan, gornji dio oltara,
 sastavljen od tri dijela sa četiri polustupa. Oni nose ravni ste-
 penasti arhitrav, nad čijom je sredinom ovalni medaljon okru-
 žen volutama. U međuprostore stupova su poput triptiha po-
 stavljene tri slike. Smirene, upravo klasične linije oltara dosta
 su rijetke u XIX. stoljeću u Dalmaciji, a tu strogost još više
 ističe crno-bijela kompozicija cjeline: bijeli kamen stupova i
 arhitrava, a crna boja, odnosno kamen, pozadine dijela arhi-
 trava i gornjeg medaljona.

Oltarne slike izveo je mletački umjetnik Carlo Ridolfi, koji se
 na središnjoj potpisao i datirao je s 1642. godinom. Tu su pri-
 kazani: na srednjoj slici u gornjem dijelu sjedi Bogorodica s
 Djetetom u naručju dijeleći škapulare, a u donjem su tri uko-
 čena lika: sv. Petar sjedi u pozadini, pred njim stoji nagi Sv.
 Sebastijan te Sv. Fabijan s tijarom. Na uskim pobočnim slika-
 ma plastično, nalik skulpturama, modelirani su u nišama Sv.
 Lovro i Sv. Vicko u đakonskom ruhu. Svi spomenuti sveci ima-
 li su do početka XVII. stoljeća vlastite, posebne oltare u kate-
 drali: onaj Sv. Petra bio je iz 1442, Sv. Lovre i Vicka iz 1532, a
 Sv. Fabijana i Sebastijana iz 1545. Korčulanski biskup Teodor
 Diedo odredio je 1623. da se navedeni oltari uklone, najvjero-
 jatnije zbog dotrajalosti, a umjesto njih načini zajednički, što
 je, kako smo vidjeli, i učinjeno.¹

O postojećem oltaru Gospe od Karmela dosad je bilo malo po-
 znatih podataka. Mjesni, stariji pisci spominjali su kao njego-
 va autora domaćeg tehničara i sitnoslikara Josipa Zmajića
 (1801–1859), uz napomenu da je izveden skromnije no što je
 on predlagao.²

Iz nekih nedavno pronađenih isprava doznaje se ipak znatno
 više o povijesti gradnje ovog oltara.

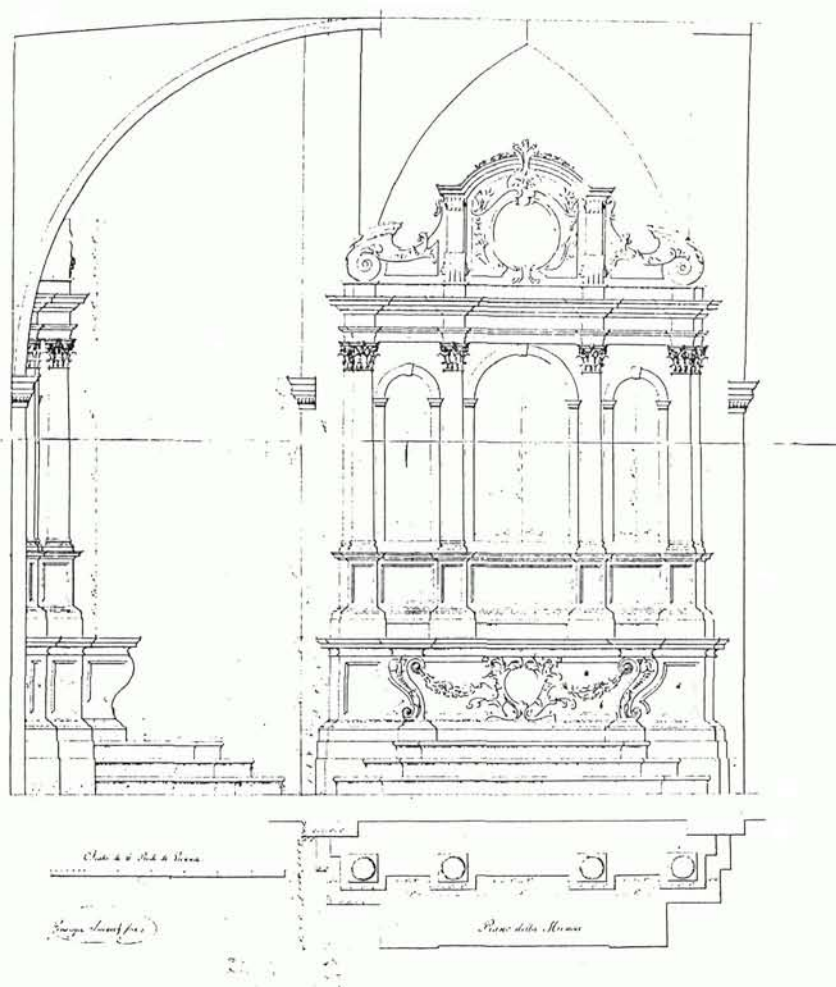
U arhivu Muzeja Correr u Mlecima čuva se prijepis isprave na
 kojem piše da je original kod udovice Gradeninga Cornera.³
 Tu je najprije pod nadnevkom 5. listopada 1814. spomenut
 nacrt za mramorni oltar koji njegov autor Pietro Crovato pre-
 daje Gasparu Boschi. Isti Crovato napraviti će taj oltar za 2.000
 lira i ukrcati ga na brod. Na ispravi nadalje pod nadnevkom
 26. travnja 1815. stoji da su prokurator Bratovštine duša čisti-
 lišta iz Korčule – kanonik Vicko Andrijić i Antun Boschi – pri-
 prihvatili ponudu Pietra Crovate za podizanje mramornog oltara
 po njegovu nacrtu i gore navedenoj cijeni, što će nadzirati i
 izvršiti (isplatu) njihov zastupnik u Mlecima Alvis Corner. Tu
 izjavu uz spomenute potpisuje i kanonik Frano Bosnić-Kova-
 čić, vikar Korčulanskog kaptola, a isto nanovo potvrđuje 9.
 rujna te godine. Uz ispravu je priložen i spominjani nacrt olta-
 ra, u njegovu je desnom donjem uglu potpis autora Pietra Cro-
 vata, a dodano je: Visto a Can. Fran. co Bosnich Covacich
 vicario Capit. Vinz. Can. Andrijich Proc. Cth. lis Antonio
 Boschi Proc. Laico.«

Na crtežu se nalazi oltar koji stoji na tri stepenice od svjetlijeg
 mramora. U središnjem istaknutom dijelu menze od svijetlog

Sažetak

U korčulanskoj katedrali podignut je oko sredine XIX. stoljeća veliki kameni klasicistički oltar Gospe od Karmela. Izveo ga je tršćanski majstor V. de Cecco. No još 1814. nacrt za isti oltar načinio Mlečanin Pietro Crovato. Četrdesetih godina XIX. stoljeća Korčulanin Josip Zmajić također je načinio nacrt za taj oltar. Ovdje su iznesene dosad nepoznate isprave i nacrti oko gradnje oltara.

*Prova Progetto e Finito dell'Altare della Madonna del Carmine da Costanza di nuovo sopra un loro della stessa qui sotto si mostra
e manifestato nel progetto la medesima con un più esaltato in li e li, di nuovo progettare concludere la più alta con analogie decorative
e tutte disegni con più dettaglio e spogio.*

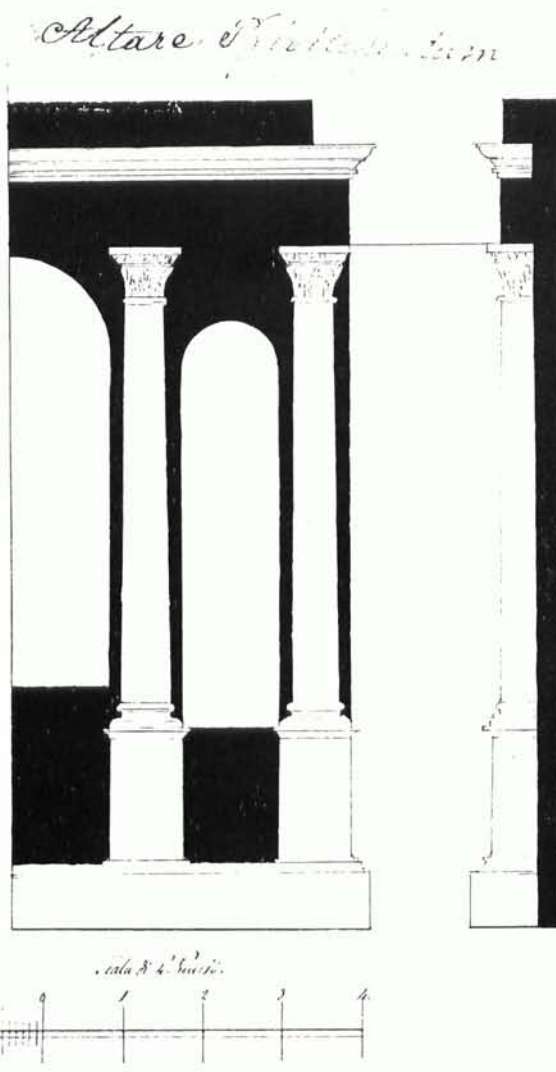
Josip Zmijić, Nacrt oltara Gospe od Karmela (Opatski arhiv, Korčula)
Josip Zmijić, Design for the altar of Our Lady of Mount Carmel (Abbatial archive, Korčula)

je mramora mali reljefni križ, a s objiju strana plohe ispunja reljef golih muških i ženskih likova okružen plamenim jezicima (»Duše čistilišta«) kako uzdignutih ruku vapiju za spasenjem. Menzu uz rubove krasi stepenaste profilacije, a sa strana uvučeni dijelovi s pravokutnim plohamama tamnog mramora. Gornji dio oltara podijeljen je sa četiri stupa u tri dijela, u kojima su prostori za slike. Stupovi počivaju na niskim, klasičnim bazama, a završavaju stiliziranim lisnatim glavicama. Postavljeni su na visoko podnožje ukrašeno naizmjeničnim pravokutnim poljima svjetlijeg i tamnijeg mramora, te profilacijom. Dva su središnja stupa od tamnog mramora, a vanjski od svijetlog. Nad stupovima se pruža profilirani uski svijetli arhitrav, a nad njim glatka greda od tamnog mramora te trokutni zabat. U njegovoj je sredini reljef s trokutom i kružnicom u kojima je »Božje oko«. Nad zabatom su tri plitke mramorne stepenice, na gornjoj sjede dva razigrana anđelčića, a dva veća anđela stoje sa strana podržavajući nad svime veliku (pozlaćenu?) krunu i lisnati vijenac koji se spušta s objiju strana.⁴

Crtež oltara izveden je precizno, vješto i stručno. Tako zasnovan neoklasicistički oltar bio je mnogo bogatiji od kasnije izve-

denog, gdje nema višebojnog mramora, pozlate i drugih ukrasa. Zbog čega oltar nije raden po navedenom ugovoru, doznaje se iz nekih kasnijih isprava.

Uprava (»fabbricera«) stolne crkve obratila se 1855. dubrovačkom biskupu dužim dopisom opisujući zbivanja oko gradnje novog oltara Gospe od Karmela. Tu se, među ostalim, kaže da je u katedrali drveni Gospin oltar za koji je još 1814. utvrđeno da ga treba zamijeniti novim, kamenim. U to je vrijeme nastojanjem kanonika Kuzme Antuna Andrijića za tu svrhu prikupljeno dosta novca. Jedan umjetnik iz Mletaka načinio je nacrt preuzevši i obvezu izvedbe oltara. Putem povjerljive osobe bio mu je čak i upućen novac, pa se uskoro očekivala isporuka narudžbe. Međutim, majstor je u toku rada umro, a ubrzo i naručitelj, ostavivši nesređenu svoju imovinu. Tijekom godina pokušavano je bez uspjeha vratiti bar dio uplaćene svote, pa je (pokojni već) kanonik Grgur Boschi, ne želeći da vjernici budu razočarani, potajno o vlastitu trošku naručio novi oltar. Nažalost, umro je ne dočekavši njegovo postavljanje. Uprava je ujedno zamolila biskupa za dozvolu da

V. de Cecco (?), Nacrt gornjeg dijela oltara Gospe od Karmela (Opatski arhiv, Korčula)
 V. de Cecco (?), Design of the upper part of the altar of Our Lady of Mount Carmel (Abbatial archive, Korčula)

se konačno stari, dotrajali oltar ukloni, a podigne novi,⁵ što je vrlo brzo odobreno, pa je oltar konačno postavljen.⁶

Taj sadašnji oltar izrađen je i dopremljen iz Trsta, a ne iz Mletaka, kako stoji u ispravi crkvene uprave. Dr. Cvito Fisković našao je ispravu iz 1850. koja donosi podatke o njegovu autoru i troškovima. Iz toga je očito da ga je izveo tršćanski majstor V. de Cecco po narudžbi iz Korčule, da je stajao 730 forinti, a samo dio novca dao je Grgur Boschi, ostalo su priskrbili razni dobrotvori koji podmiruju dugovanje za prijevoz, carinu i dr.⁷ Oltar je načinjen po novom nacrtu, koji je zadržao trodijelnu razdiobu gornjeg dijela, što su uvjetovale postojeće stare slike. Sačuvan je crtež dijela oltara i njegov presjek, izrađeni tušem i obojeni crno. Nisu potpisani, ali radio ih je stručan i vješt tehničar.

U ispravama crkvene uprave nađen je i veliki, prvobitni nacrt oltara, koji je izveo već spominjani Josip Zmajčić. Iznad nacрта piše: »Tlocrt, nacrt i presjek oltara Gospe od Karmela koji treba iznova sagraditi na podnožju već podignute kamene menze i označene na nacrtu u dijelovima kao a, b, c, d od crvena mra-

mora i u više boja s pripadajućim dimenzijama i svime razradenim na ovdje priloženom crtežu.« Ispod crteža autor se potpisao.

Na nacrtu se vidi menza potpuno jednaka onoj sadašnjeg oltara. Gornji je dio sačuvao staru Crovatinu zamisao podjele u tri dijela sa stupovima. Sve je ostalo neobarok, ukrašen profilacijama, kićenim okvirima, vijencima i sl. Ističe se teški gornji završetak oltara: nad širokim stepenastim vijencem velike volute okružuju središnji medaljon. Taj dio Zmajčić uskladuje sa starom menzom i vjerojatno ga je također zamišljao u raznobojnome mramoru. U to su vrijeme i drugdje po crkvama Dalmacije izrađivani slični neobarokni oltari. Tko je nacrt naručio i zašto nije izveden, može se samo nagađati. Pretpostavljajući da je to učinio Grgur Boschi, za kojega uprava crkve spominje da je »tajno« naručio oltar, vjerojatno je ocijenio da je izrada takvog oltara preskupa, te je odabrao jednostavniju, skromniju inačicu. Oltar je stoga naručio u Trstu i možda baš zahvaljujući toj činjenici korčulanska stolna crkva oko polovice XIX. stoljeća dobija suvremeniji i originalniji oltar klasiističkih linija.

Bilješke

1

Dr. Cvito Fisković, *Korčulanska katedrala*, Zagreb, 1939, str. 64.

2

O Josipu Zmajiću pisali su: **Ambroz Kapor**, *Graditelj i slikar Josip Zmajić*, Peristil, br. 18–19, Zagreb, 1975/76, str. 129–136; **dr. Cvito Fisković**, *Uz četiri nacrti Korčulanina Josipa Zmajića*, Zbornik za likovne umetnosti, br. 18, Novi Sad, 1982, str. 215–241.

3

Prijepis isprava u cijelosti glasi:

»3 Ottobre 1814

Altare di Marmo da costruirsi da me sottoscritto a norma del Disegno con le membrature dorate e marmi come in esso. Il disegno sudetto si consegna al Sig. r. Gasparo Boschi col quale si e convenuto il prezzo di Italiane Lire due milla dico (2000) intendendosi per il detto prezzo che l altare medesimo dovra essere da me perfezionato e posto in Barca. In fede di che

Curzola 1815: 26. Aprile

Li sottoscritti Aministratori della Pia Cassa del Purgatorio di questa Citta dietro le ottenute autorizzaziooni accetano la proposta fatta dal Sig.r Pietro Crovato per la costruzione di un Altare di Marmo e conforme al disegno oggi da essi vidimato e firmato e per il prezzo sopra annunciato salvo il di piu o il di meno a genio di quanto potesse essere regolato e concluso in seguito col di loro benemerito agente in Venezia il Nob.11. Signor Alvise Corner.

Vincenzo Can.co Andriich Aministr.e Ecclesiast.o

Antonio Boschi Aministr.e Laico

Franciscus Can. Bosnich Covacich Ep. Sede vanan.

Vicarius Cap.lis. Curzulensis

Universis et singulis ad quod Nostrae pervenit fidem facimus atequè testamur suprascripto ad. Rev. Dnum. Vincentium Andriich Canonium hujus Catlis. Ecclesia et Dnum. Antonium Boschi Administratorem purgantium Animarum talis esse quales si proprio charaete-re fecerunt quorum publicis subscriptionibus hic adhibetur at ubique plena fides adhiberi potest.

Datum Curzule ex Vicariali Curia die nona settembris 1815

Franciscus Canonicus Bosnich Covacich Vicarius Capitularis«

...

(L'originale esiste presso la vedova Gradenigo Corner,

Museo Correr, Venezia

MS. Pd. 724/c VII

4

Posjedujem samo crno-bijelu fotografiju opisanog nacrti (bez informacije da li je obojena, što pretpostavljam iz teksta citirana ugovora). Na temelju toga u opisu govorim o tamnom, svijetlom i drugom mramoru, iako može biti i raznobojni, a također se spominju i pozlate, koje su karakteristične za klasicizam.

5

»Illustrissimo e Reverendissimo monsignore

In questa chiesa collegiale vi e l altare della B. V. del Carmine che e di legno e fin dal anno 1814 si era riconsciuto il bisogno di sostituirne uno di marmo, motivo per cui furono in allora raccolte delle sustinenti

divote obblazioni proposte dalle zelanti cure del defunto canonico capitolare don Cosmo Antonio Andriich, In oltre quaranta anni dunque aveva il desiderio di provvedere questo nuovo altare di marmo per prevenire il crollo di quello di legno fradico e per procurare un maggior lustro a questa chiesa. In fatti era stato fatto il relativo disegno ed un artefice di Venezia si era assunto l impegno di eseguirlo. Piu sarebbe ora inutile di dire che fu spedito il relativo importo che fu incaricata proba persona pella oportuna sua consegna e chi si attendeva soltanto la rimessa del sudetto altare. In istato di lavoro mori l artefice poco dopo cesso di vivere anche il comisionato lasciando entrambi nel massimo disordine la loro facolta. Si fece il possibile per tanti anni onde ottenere almeno la restituzione d una parte del danaro che era parti anticipato per tale aquisito ma riuschi vana ogni premura, anzi fu perduta per sempre ogni speranza.

Ma il benemerito defunto arciprete canonico don Gregorio Boschi non volle che questi fedeli rimanessero nella dolorosa dispiacenza di non veder paghigli ardento loro desiderii e quindi con un tratto della piu rara e della piu modesta generosita fece giungere segretamente da Venezia a tutte sue spese il tanto sospirato altare di marmo. Cio permetteva due anni circa prima della immatura sua morte che lo strappo crudelmente delle viscere di questi suoi concittadini e figli rispettosissimi che lo ebbero per ben cinque lustri come loro pastore spirituale e che piansero e piangerano sempre le distinte sue qualita. Ne ha potuto egli aver il vonto di veder collocato il nuovo altare che della sua pieta veniva elargito per maggior decoro di questa prediletta sua chiesa...

... La Fabbriceria quindi domanda il permesso di levare il vecchio e pericoloso altare di legno alla B. V. del Carmine in questa chiesa collegiale e collocare invece quello di marmo dichiarando che pella relativa spesa e gia provveduto senza bisogno che la fabbriceria debba per tale oggetto incontrar il minimo dispendio...«

Ovome je priložen zapisnik sjednice Fabbricerie od 5. ožujka 1855. na kojoj je zaključeno da se zamoli biskupa za dozvolu postavljanja novog oltara Gospe od Karmela, koji je nabavio don Gregorio Boschi (Opatski arhiv Korčula, svezak: Fabbriceria 1853–1857).

6

»N. 315

Alla spettabile Fabbriceria di Curzola

In evasione alla Rap. S.corr. N. 11 si dichiara nulla ostare per parte di questo Ordinariato che l altare di legno dedicato alla B. V. del Carmine in quella Collegiata sia levato ed in vece suo collocato uno di marmo e che cosi venga corrisposto ai pii desiderii di quella popolazione.

Dall Ordinariato Vescovile, Ragusa li 16 marzo 1855

Tomaso Vescovo«

(Opatski arhiv Korčula, svezak: Fabbriceria 1853–1857).

7

Don Grgur Boschi, kanonik (1794–1854), bio je član ugledne veleposjedničko-trgovačke obitelji doseljene u Korčulu na početku XVIII. stoljeća sa Sicilije. Poslije ukinuća Korčulanske biskupije 1828. bio je biskupski vikar. Ta je obitelj imala u stolnoj crkvi i svoj oltar (naslijeđen od obitelji Bartulović) posvećen Trima Kraljevima, a on se danas nalazi također u lađi Sv. Roka.

Dr. C. Fisković, *Kazališne i glazbene priredbe u Korčuli u XIX stoljeću*, Mogućnosti, br. 1, Split, 1975, str. 20 i 54.

Summary**Alena Fazinić****The Altar of Our Lady of Mount Carmel
in the Cathedral in Korčula**

In the middle of the 19th century a large stone classicist altar of Our Lady of Mount Carmel was erected in the Korčula cathedral. It was built by a Trieste master handicraftsman V. de Cecco. But, as early as 1814 the design for the same altar was made by a Venetian Pietro Crovato. In the eighteen forties Josip Zmajić from Korčula also made a design for that altar. So far unknown documents and designs concerning the building of the altar are presented here.